



AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNIVERSİTETİ

İQTİSADI ARAŞDIRMALAR ELMİ- TƏDQIQAT İNSTİTUTU

D Ə Y İ R M İ M A S A

Mövzu : Azərbaycan iqtisadiyyatının xarici sektoru: metodoloji elementlər; mövcud vəziyyət; neft amili və gözləntilər

Bölmə 1. Tədiyə balansı

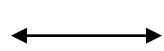
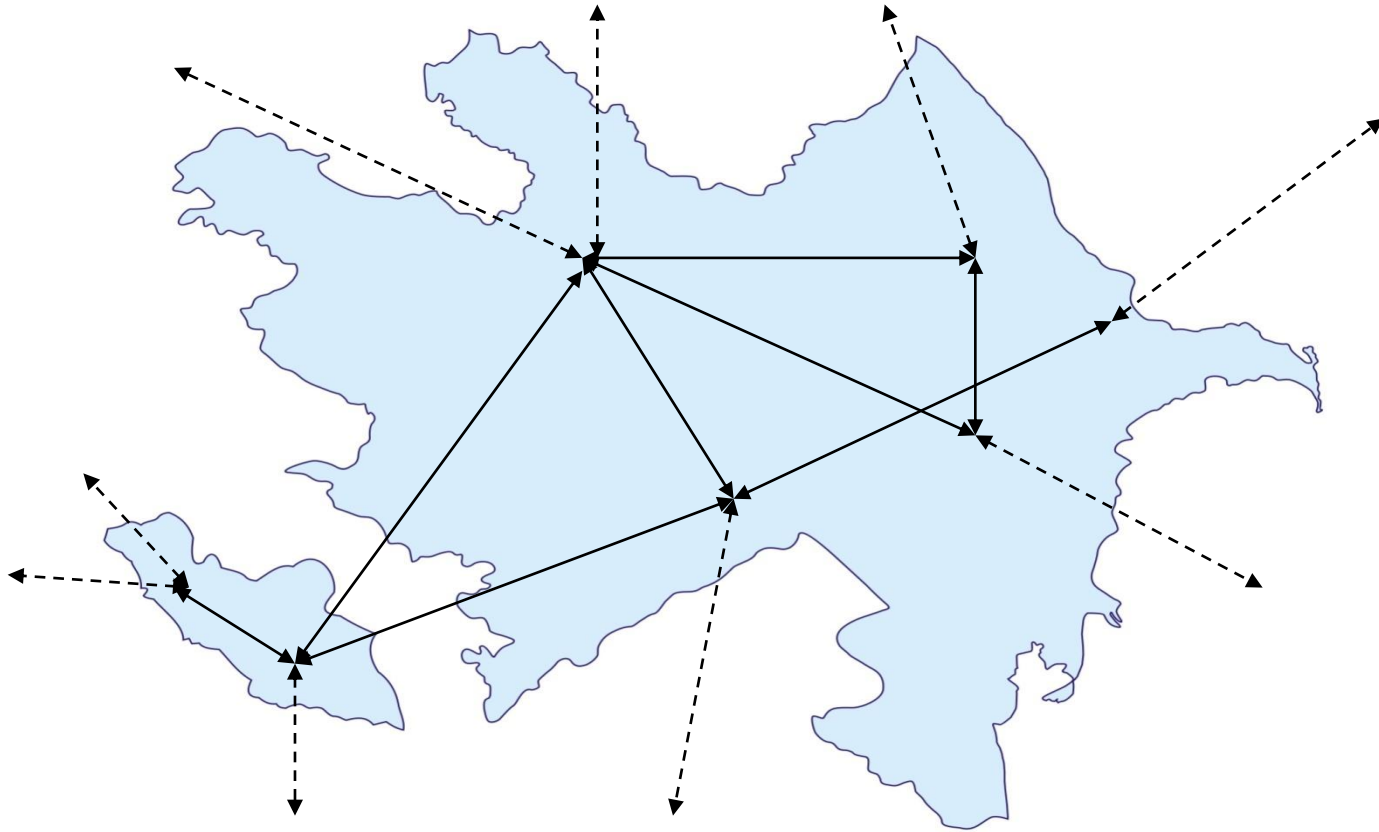
Bölmə 2. Beynəlxalq investisiyalar balansı

Bölmə 3. Ümumi xarici borc balansı

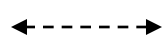
i.e.n R.Mikayılzadə

2016

İQTİSADI ƏLAQƏLƏR



Ölkədaxili iqtisadi əlaqələr (daxili sektor)



Qalan dünya ilə iqtisadi əlaqələr (xarici sektor)

XARİCİ SEKTOR ANLAYIŞI

XARİCİ SEKTOR – ölkənin *qalan dünya*
ilə iqtisadi əlaqələrini əks etdirən
“Makroiqtisadi göstəricilər sistemidir”.

MAKROİQTİSADI GÖSTƏRİCİLƏR SİSTEMİ

- 1. “Tədiyə balansı”** (*müəyyən dövr ərzində ölkənin qalan dünya ilə bütün iqtisadi əlaqələrini əks etdirir*)
- 2. “Beynəlxalq investisiyalar balansı”** (*dövrün sonuna ölkənin xarici aktivlərini, öhtəliklərini və xalis beynəlxalq investisiya mövqeyini əks etdirir*)
- 3. “Ümumi xarici borc balansı”** (*qalan dünya ilə qarşılıqlı borc münasibətlərini əks etdirir*)

TƏQDİMATIN STRUKTURU

➤ *Metodoloji elementlər: normativ və metodoloji baza; informasiya mənbələri; TB strukturu və istifadə hədəfləri.*

➤ *Mövcud vəziyyət: 2005-2014-cü illərin ümumiləşdirilmiş göstəriciləri (TB formalaşması; ümumi yekunlar və sektoral bölgü; xarakterik meyillər və nəticələr).*

➤ *Neft amili və gözləntilər: 2005-2015-ci illər üzrə ÜDM, SVE və TB əsas göstəriciləri; 2015-ci ilin Cari və Maliyyə əməliyyatları 2014-cü ilə nisbətə; 2016-cı ilin gözləntiləri.*

1. Metodoloji elementlər:

*normativ və metodoloji baza;
informasiya mənbələri; TB strukturu
və istifadə istiqamətləri.*

Normativ və metodoloji baza

❖ *Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Azərbaycan Respublikasının hesabat tədiyə balansının tərtib edilməsi haqqında” Qərarı (08/02/1995, N 25)*

❖ *“Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (10/12/2004, maddə 5, bənd 5.0.6.)*

❖ *Руководство по платежному балансу (BVF, 1995, 250 səh.)*

❖ *Руководство по платежному балансу и международной инвестиционной позиции (BVF, 2012, 440 səh.)*

İNFORMASIYA MƏNBƏLƏRİ

Kredit Təşkilatları

Dövlət Statistika Komitəsi

Maliyyə Nazirliyi

Dövlət Gömrük Komitəsi

Dövlət Neft Şirkəti

Dövlət Neft Fondu

ABƏŞ və digər NQK

Digər nazirlik və təşkilatlar

Xarici partnyorlar

Dövri mətbuat və s.

TB STRUKTURU

- **- Cari əməliyyatlar hesabı**
 - ✓ **xarici ticarət** (*əmtəə ixracı və idxalı*);
 - ✓ **beynəlxalq xidmətlər** (*ixrac və idxal*);
 - ✓ **gəlirlər** (*daxilolmalar və ödənişlər*);
 - ✓ **cari transfertlər** (*alınmış və verilmiş*).
- **- Maliyyə hesabı**
 - ✓ **cəlb olunmuş birbaşa investisiyalar**;
 - ✓ **investisiyaların repatriasiyası**;
 - ✓ **xarici iqtisadiyyata yönəldilmiş investisiyalar**;
 - ✓ **portfel və digər investisiyalar**.
- **- Strateji valyuta ehtiyatları** (*artma və ya azalma*)

TB İSTİFADƏ İSTİQAMƏTLƏRİ

-Makroiqtisadi siyasət

-Pul siyasəti

-Xarici ticarət siyasəti

-Valyuta əməliyyatları

-XIƏ req. və sekto.

-Milli Hesablar Sistemi

-ÜXB balansı

-Bİ balansı

-”Güzgü statistikasını”

-Elmi-Tədqiqat və Tədris

2. Mövcud vəziyyət: 2005-2014-cü illərin ümumiləşdirilmiş göstəriciləri (TB formalaşması; ümumi yekunlar və sektoral bölgü; xarakterik meyillər və nəticələr).

TB FORMALAŞMASI

İNFORMASIYA MƏNBƏLƏRİ

- *DSK və digər rəsmi hesabatlıq (40%)*
- *Bank statistikasını (30%)*
- *Neft-Qaz konsorsiumları və s. məlumatlar (30%)*

DÜNYA REGIONLARI

- *Avrozonada dövlətləri (40%)*
- *MDB dövlətləri (10%)*
- *Digər dövlətlər (50%)*

DÜNYANIN APARICI VALYUTALARI

- *ABŞ dolları (95 %)*
- *Avro (4%)*
- *Digər valyutalar (1 %)*

2005-2014-cü illər üzrə

CƏ ümumi yekunları və sektoral bölgüsü

Mlrd ABŞ dolları

Göstəricilər	Dövriyyə	O c ü m l ə d ə n		
		Daxilolmalar	ödənişlər	fərq
Cari əməliyyatlar-Cəmi	467,5	289,4	178.1	111,3
neft-qaz sektoru	296,6	233,9	62,7	171.2
digər sektorlar	170,9	55,5	115,4	-59,9
Əmtəə ticarəti	324,8	247,3	77,5	169,8
neft-qaz sektoru	245,7	233,3	12,4	220,9
digər sektorlar	79,1	14,0	65,1	-51,1
Beynəlxalq xidmətlər	75,2	23,6	51.6	-28,0
neft-qaz sektoru	15,0	-	15,0	-15,0
digər sektorlar	60,2	23,6	36,6	-13,0
Gəlirlər	47,6	6,0	41,6	-35,6
neft-qaz sektoru	35,9	0,6	35,3	-34,7
digər sektorlar	11,7	5,4	6,3	-0,9
Digər əməliyyatlar	19,9	12,5	7,4	5,1
neft-qaz sektoru	-	-	-	-
digər-sektorlar	19,9	12,5	7,4	5,1

2005-2014-cü illər üzrə

MƏ ümumi yekunları və sektoral bölgüsü

mlrd ABŞ dolları

Göstəricilər	Dövriyyə	Daxilolmalar	Ödənişlər	Fərq
Maliyyə əməliyyatları-Cəmi	187,4	78,6	108,8	-30,2
-neft-qaz sektoru	103,1	47,1	56,0	-8,9
-digər sektorlar	84,3	31,5	52,8	-21,3
Birbaşa investisiyalar	95,4	47,4	48,0	- 0,6
-neft- qaz sektoru	86,3	40,1	46,2	-6,1
-digər sektorlar	9,1	7,3	1,8	5,5
Kreditlər və digər axınlar	92,0	31,2	60,8	-29,6
-neft- qaz sektoru	16,8	7,0	9,8	-2,8
-digər sektorlar	75,2	24,2	51,0	-26,8

2005-2014-cü İLLƏR ÜZRƏ SEKTORAL BÖLGÜ

TB ümumi dövriyyəsi üzrə:

- *Neft-qaz sektoru 60%*
- *Qeyri neft-qaz sektoru 40%*

CƏ ümumi dövriyyəsi üzrə:

- *Neft-qaz sektoru 63%*
- *Qeyri neft-qaz sektoru 37%*

Əmtəə ixracın üzrə:

- *Neft-qaz sektoru 94%*
- *Qeyri neft-qaz sektoru 6%*

Əmtəə idxalı üzrə:

- *Neft-qaz sektoru 16%*
- *Qeyri neft-qaz sektoru 84%*

MƏ ümumi dövriyyəsi üzrə:

- *Neft-qaz sektoru 55%*
- *Qeyri neft-qaz sektoru 45%*

Cəlb olunmuş xarici kapital üzrə:

- *Neft-qaz sektoru 60%*
- *Qeyri neft-qaz sektoru 40%*

2005-2014-cü illər üzrə ÜMUMİLƏŞDİRİLMİŞ NƏTİCƏLƏR

- *Azərbaycan ixracatında çoxsahəli meyil getdikcə artmaqdadır;*
- *Cəlb olunmuş xarici kapitalın müvafiq qaydada investidlərə qaytarılması Azərbaycanın etibarlı tərəfdaş olduğunu göstərir;*
- *Uğurlu neft strategiyası tədiyə balansında tarazlığı təmin etmiş və milli iqtisadiyyatın rəqabətliyini daha da gücləndirmişdir;*
- *Azərbaycan xaricə sərmayə qoyan dövlətə və dünyanın bir çox ölkələri üçün enerji təminatçısına çevrilmişdir;*
- *Strateji valyuta ehtiyatlarının 50 mlrd.doll. çatması milli iqtisadiyyatın rəqabətliyinin son 10 ildə 23 pillə irəliləyərək dünyada 39-cu, MDB məkanında isə 1-ci yerə qalxmasını şərtləndirən əsas amillərdən biri olmuşdur.*

2005-2014-cü illər üzrə XARAKTERİK MEYLLƏR

1. Xarici kapitalın strukturunda birbaşa investisiyaların (Bİ) xüsusi çəkisi yüksək qalsa da **azalmaqdadır**
2. Bİ neft-qaz sektoru **üstünlük** təşkil edir
3. Bİ üzrə gəlirlərin və kapitalın repatriasiyası xeyli **azalmışdır**
4. Neft-qaz sektorunun xarici öhdəlikləri **azalmaqdadır**
5. Qeyri neft-qaz sektoru üzrə əməliyyatlar **artmaqdadır**
6. Əmtəə ixracında qeyri neft-qaz sektorunun xüsusi çəkisi az olsa da mütləq olaraq **artmaqdadır**
7. Xarici iqtisadiyyata investisiya qoyuluşuna **başlanılmışdır**
8. Ölkənin xarici aktivləri dinamik olaraq **artır**
9. Beynəlxalq xidmətlər bazarında ölkənin mövqeyi **güclənmişdir**
10. Ölkənin SVE əhəmiyyətli dərəcədə **artmışdır**

***3. Neft amili və gözləntilər:
2005-2015- ci illər üzrə ÜDM, SVE və
TB əsas göstəriciləri; 2015-ci ilin Cari
və Maliyyə əməliyyatları 2014-cü ilə
nisbətə; 2016-cı ilin gözləntiləri***

ÜDM, SVE və TB əsas göstəriciləri

Mlrd. ABŞ dolları

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
TB ümumi dəyər həcmi	29,6	39,4	58,8	70,7	57,5	66,4	83,3	94,2	95,3	93,9	77,7
Cari hesab balansı	0,2	3,7	9,0	16,5	10,2	15,0	17,1	14,9	12,3	10,4	-0,2
Xarici ticarət balansı	3,3	7,8	15,2	23,0	14,6	19,7	24,3	22,2	20,6	18,9	5,8
Maliyyə hesabı balansı	0,6	-1,7	-5,8	-3,6	-7,5	-3,6	-4,0	-8,1	-6,5	-3,4	-9,1
SVE (qalıq 2,0)	2,6	3,7	6,6	17,4	20,1	29,2	40,3	45,9	50,1	50,9	38,6
Xam neft ixracı											
-mln. tonn	14,5	21,5	34,9	38,2	41,2	38,5	36,1	33,0	33,2	34,2	34,0
-mlrd. doll.	6,1	10,6	18,3	26,3	17,9	22,3	29,8	27,7	26,9	23,5	11,8
-qiymət (d./ b.)	58	68	74	95	60	80	114	116	112	95	48
ÜDM	13,2	21,0	33,1	48,9	44,3	52,9	66,0	69,7	74,2	75,2	53,0

Cari əməliyyatlar 2014 - 2015

Mln. ABŞ dolları

GÖSTƏRİCİLƏR	2014-cü il	2015ci il	FƏRQ ("+" artma, "-" azalma)
CARİ ƏMƏLİYYATLAR - DÖVRİYYƏ	61631	45253	-16378
Neft-qaz sektoru	35758	23285	-12473
XARİCİ ƏMTƏƏ TİCARƏTİ- DÖVRİYYƏ	37592	25360	-12232
Neft-qaz sektoru	28065	16491	-11574
İxrac olunmuş mallar	28260	15586	-12674
Neft-qaz sektoru	26627	14088	-12539
İdxal olunmuş mallar	9332	9774	442
Neft-qaz sektoru	1438	2403	965
BEYNƏLXALQ XİDMƏTLƏR - DÖVRİYYƏ	14684	13117	-1567
Neft-qaz sektoru	4058	4266	208
İxrac olunmuş xidmətlər	4297	4444	147
Neft-qaz sektoru	-	601	601
İdxal olunmuş xidmətlər	10387	8673	-1714
Neft-qaz sektoru	4058	3665	-393
GƏLİRLƏR - DÖVRİYYƏ	9355	6776	-2579
Neft-qaz sektoru	3635	2528	-1107
Xam neftin ixrac qiyməti (doll./ barrel)	95,0	48,0	-47,0

Maliyyə əməliyyatları 2014 - 2015

Mln. ABŞ dolları

GÖSTƏRİCİLƏR	2014-cü il	2015-ci il i	FƏ RQ ("+" artma, "-" azalma)
<i>MALİYYƏ ƏMƏLİYYATLARI - DÖVRİYYƏ</i>	<i>32300</i>	<i>32477</i>	<i>177</i>
Neft-qaz sektoru	12642	12725	83
BİRBAŞA İNVESTİSİYALAR – DÖVRİYYƏ	13894	14180	286
Neft-qaz sektoru	11344	11655	311
Xarici iqtisadiyyata	2209	3260	1051
Neft-qaz sektoru	1481	1806	326
Azərbaycan iqtisadiyyatına	8049	7483	-566
Neft-qaz sektoru	6730	6622	-108
İnvestisiyaların repatriasiyası	3636	3437	-199
Neft-qaz sektoru	3133	3227	94
PORTFEL İNVESTİSİYALARI – DÖVRİYYƏ	2180	1153	-1027
DİGƏR MALİYYƏ ƏMƏLİYYATLARI - DÖVRİYYƏ	16226	17144	918
Neft-qaz sektoru	1298	1070	-228
TƏDİYYƏ BALANSI – DÖVRİYYƏ	93930	77730	-16200
<i>Neft-qaz sektoru</i>	<i>48400</i>	<i>36010</i>	<i>-12390</i>
Xam neftin ixrac qiyməti (doll./ barrel)	95,0	48,0	-47,0

Sektoral bölgü

mlrd. ABŞ dolları

	2011	2012	2013	2014	2015
CƏMİ DÖVRIYYƏ	83,3 (100%)	94,2 (100%)	95,3 (100%)	93,9 (100%)	77,7 (100%)
<i>-neft-qaz sektoru</i>	<i>48,6 (58,3%)</i>	<i>48,2 (51,2%)</i>	<i>49,6 (52,0%)</i>	<i>48,4 (51,5%)</i>	<i>36,0 (46,3%)</i>
<i>-digər sektorlar</i>	<i>34,7 (41,7%)</i>	<i>46,0 (48,8%)</i>	<i>45,7 (48,0%)</i>	<i>45,5 (48,5%)</i>	<i>41,7 (53,7%)</i>
Xam neftin ixrac qiyməti (doll./barrel)	114	116	112	95	48

SVE FORMALAŞMASI

1993-2005 zəif artım - cəmi 2,6 mlrd. doll. olmuşdur.

2006-2014 sürətli artım - 50,9 mlrd. doll. çatmışdır.

2015 azalaraq - 38,6 mlrd. doll. səviyyəsinə enmişdir.

SVE artım dinamikası

Mln. doll.

	Qalıq	2006-2010	2011	2012	2013	2014	2015	Cəmi
Cəmi	2593	26581	11108	5542	4206	832	-12271	38591
Mərkəzi Bank	1192	5215	4075	1213	2457	-394	-8741	5017
Dövlət Neft Fondu	1401	21366	7033	4329	1749	1226	-3530	33574

-SVE 26 aylıq idxala (beynəlxalq meyar 3 aydır) ;

-Adambaşına 4 min ABŞ dollarına bərabərdir.

2015-ci il 2014-cü ilə nisbətdə

TB ümumi dəyər həcmi **16,2** mlrd. doll. ***azalıb***, o cümlədən:

- ***CƏ dövriyyəsi 16,4 mlrd. dollar azalıb***
- ***MƏ dövriyyəsi 0,2 mlrd. dollar artıb***

Xarici ticarət dövriyyəsi **13,8** mlrd. doll. ***azalıb***, o.cümlədən:

- ***Əmtəə və xidmət ixracı 12,5 mlrd. dollar***
- ***Əmtəə və xidmət idxalı 1,3 mlrd. dollar***

TB ümumi dəyərində ***neft-qaz sektorunun*** payı **5,2 % azalıb**

CƏ saldosu **10,6** o.c.əmtəə ticarəti **13,1** mlrd. doll. ***azalıb***

SVE **12,3** mlrd. doll. ***azalıb***, o.c. MB **8,8** və DNF **3,5**

Xam neftin (*1 barr.*) ixrac qiyməti **2 dəfə** (**47 doll.**) ***azalıb***

2016-cı ilin TB formalaşmasının gözləntiləri

Mrd.ABŞ dolları

	2014*	2015**	2016***	2016****
Cari əməliyyatlar - dövriyyə	61,6	45,2	43,6	42,0
Xarici ticarət və xidmətlər-dövriyyə	52,3	38,5	37,0	35,5
<i>Əmtəə və xidmətlərin ixracı</i>	32,6	20,0	19,0	18,0
<i>Əmtəə və xidmətlərin idxalı</i>	19,7	18,5	18,0	17,5
Digər cari əməliyyatlar-dövriyyə	9,3	6,7	6,6	6,5
Maliyyə əməliyyatları - dövriyyə	32,3	32,5	32,0	31,5
Azərbaycandan ödənişlər	9,3	9,0	8,5	8,0
Xaricdən daxilolmalar	11,6	12,5	13,0	13,5
Digər maliyyə əməliyyatlar-dövriyyə	11,4	11,0	10,5	10,0
TB ümumi dəyər həcmi	93,9	77,7	75,6	73,5

*Xam neftin ixrac qiyməti (doll./barrel) : * 95,0 ; ** 48,0 ; *** 45,0 ; **** 40,0*

2016-cı ilin əsas gözləntiləri

2015-ci ilə nisbətən:

TB ümumi dəyər həcminin *2,1 – 4,2* mlrd.doll. *azalacağı* gözlənilir, o cümlədən:

- *CƏ dövriyyəsi 1,6 – 3,2 mlrd. dollar*
- *MƏ dövriyyəsi 0,5 - 1,0 mlrd. dollar*

SVE *2-3* mlrd. doll. *azalacağı* gözlənilir

**DİQQƏTİNİZƏ GÖRƏ
TƏŞƏKKÜR EDİRİK !**